

Lietuvos meno kūrėjų asociacija

Atsišaukė man dalelė...

2012-07-12

ŽURNALAS: TAUTODAILĖSMETRAŠTIS

TEMA: Muzikos instrumentai

AUTORIUS: Albertas Martinaitis

DATA: 2012-07

Atsišaukė man dalelė...

Albertas Martinaitis

(apie kanklių būtį)

2011 m. lapkričio 19 d. Šiaulių universiteto folkloro ansamblis „Vaiguva“ šventė savo trisdešimtmetį. Ansamblio vadovė Diana Martinaitienė ruošė koncertinę programą apie vandenį „Lygūs laukai be takų“, o aš tuo metu labai įsijautęs užbaiginėjau savo tūkstantąsias kankles ir svarsčiau kaip, kada ir kur jas įteikti. Kadangi lietuviškos kanklės kildinamos iš luotelio, man buvo pasiūlyta jas „išplukdyti“ į gyvenimą būtent to jubiliejinio koncerto metu. Vėliau paaiškėjo, jog tai buvo dieviška likimo dovana, nes į susitikimą susirinko gausi Šiaulių folkloro „gvardija“ – buvę studentai, įvairiu metu dalyvavę Šiaulių folkloriniame judėjime. Ištikus tuos tris dešimtmečius man teko artimai su jais bendradarbiauti: dalyvauti vakaronėse, šventėse, kraštotyrinėse ekspedicijose, padėti jiems ką nors meistrauti. Teko net piršliu pabūti vadovės Laimos vestuvėse... Scenoje privalėjau per trumpą laiką parodyti, kas iš tiesų yra lietuviškos kanklės, atskleisti kuo daugiau tame instrumente esančių prasmų. Svarbu buvo kartu su visais susirinkusiais simboliškai padėkoti praeityje nepalyginamai sunkesniais laikais Šiaulių „Aušros“ muziejų įsteigusiems ir išsaugojusiems iškiliems mūsų kraštiečiams.

Tūkstantąsias kankles jau gerokai anksčiau buvau pažadėjęs Kaune gyvenančiai Gintautei, savo mokytojų Rimanto ir Vitos Braziulių dukrai, jos vestuvių proga. Tuomet niekas dar negalėjo net nujauti, kad tose pažadėtose kanklėse bus lemta įrašyti nuotakos senelio – muziejininko, etnografo ir poeto Stasio Daunio vardą. Darydamas tokias vardines kankles privalėjau labiau pasidomėti koks buvo to žmogaus gyvenimas: dirbęs „Aušros“ muziejuje, Rokiškio krašto muziejuje, Vilniuje, dalyvavęs steigiant Rumšiškių liaudies buities muziejų, ištremtas į sibirą, paskelbęs daug mokslinių straipsnių, išleidęs daug poezijos rinkinių. Bene labiausiai norėjosi

publikai priminti, ką savo atsiminimuose Stasys Daunys rašė apie įvykius karo audrai einant per Šiaulius vakarų link. Tuo metu per labai trumpą laiką jaunas muziejininkas sugebėjo nuo pražūties išgelbėti Peliksą Bugailiškį su žmona, nuvežęs juos į kaimą pas savo tėvus. Tame kaime Bugailiškienei buvo kilusi mintis kažkaip bėgti nuo artėjančių rusų į vakarus (emigruoti), bet jauni vyrai neįsivaizdavo, kaip reikėtų toliau gyventi be savo tėvų ir tėviškės. „Kaip tėvai čia gyvens ir darbus dirbs, jei aš pabėgsiu su arkliuku ir vežimu?“ – taip samprotavo dvidešimtmetis Stasys Daunys. Pasiliko jie pasvarstę maždaug pusdienį su Peliksu Bugailiškiu tokį svarbų reikalą. Dėl to buvo lemta daug ką iškentėti, išgyventi, bet ir daug ką sukurti. Anuomet jų padarytas apsisprendimas buvo lemtingas, kilnus, rizikingas, bet logiškas. Jeigu jie būtų išvykę, tai ir aš tikriausiai nebūčiau atsiradęs tarp kanklių, viskas būtų susidėlioję kažkaip kitaip. Poetiška kalba šnekant, jie savo rankomis išlaikė labai svarbias tautos gyvenimo nytis, kurios leido daugeliui kultūra besidominčių žmonių pažinti, naudotis ir papildyti gyvenimo juostą savais ornamentais. (Atidžiau pasidomėjus iš Lietuvos pasitraukusių žmonių palikimu irgi galima būtų daug gero rasti, bet tai yra kažkur toli ir sunkiau pajaučiama).

Vadinamų „vardinių“ kanklių darymo poreikis atsirado, kai norėjau pagerbti kelmiškio liaudies meistro Juozo Liaudansko atminimą, jas padovanojau aktyviai kankliavimą puoselėjusiam Kelmės jaunimo folkloro centrui. Šimtąsias kankles pašvenčiau savo senelio, smuikininko, meistro Kazio Eitmančio atminimui, savo dukroms irgi padariau po instrumentą, vienose yra senelio Mykolo Daunoro, o kitose Lietuvos žaliųjų vedlio Sauliaus Griciaus vardas. Šiauliuose yra kanklės etnologui Gintarui Beresnevičiui, skulptoriui Vitalijui Lukošaičiui, Vilniuje – Peliksui Bugailiškiui, Domui Šidlauskiui-Visuomiui ir dar daugybei kitų. Taip yra saugomas neeilinių ar asmeniškai svarbių žmonių atminimas.

Tikėtina, kad pirminė kanklių darymo priežastis buvo laiveliu išplaukusio (arba nuplukdyto) žmogaus atminimo įprasminimas. Vaikai visais laikais žaidžia tai, ką iš tiesų daro suaugę žmonės. Gali būti, kad vaikų gaminti žaisliniai luoteliai tapo tęstiniu pagrindu muzikos garsams išgauti. Kadangi spėjama šį instrumentą atsiradus maždaug prieš du tūkstančius metų, reiškia, jog privalėjo būti labai svarbi emocinė priežastis jo evoliucijai, kuri tuo pačiu saugojo bei ugdė žmonių dvasinius poreikius ir gebėjimus. Šiuolaikiškai tai galėtume pavadinti maždaug mobiliuoju telefonu, kuriuo galima paskambinti į dausas, tenai amžinai iškeliavusiam asmeniui, pabendrauti, pasiguosti.

Etnografinės kanklės pradėjo trauktis iš mūsų gyvenimo, buities, pradėjus veikti dekalogą pakeitusiems komunistiniams kodeksams. Visur buvo kalama į galvas: „netikėkit bobučių pasakomis, tai buržuazinės atgyvenos, kosmonautas sakė, kad danguje Dievo nėra, visi privalom kurti komunizmą visame pasaulyje“ ir t.t. Iš tiesų privalom neabejoti, kad tarp mūsų egzistuoja kažkas tokio, ko negalima pakeisti jokių paragrafų, blizgančiu ar kvepiančiu saldainiuku arba tariama žvaigždine laime. Vardinėmis kanklėmis kankliuodami savo protėviams jautėmės pakylėti, dėkinga buvo ir susirinkusi publika. Tai reiškia, jog norint suprasti kankles, jas reikia ir išgirsti, ne tiktai pamatyti.

Dar būna, kad mano kankles žmonės užuodžia, nes kai kurias nudažau bičių pikiu arba kokiais nors kitais sugalvotais dažais. Tokias kankles žmogus jaučia jų nematydamas

ir negirdėdamas. Labai svarbūs visi tie „burtai“ yra mano kanklių gerbėjai Laimai iš Kauno, Vidai, Danguolei iš Vilniaus, Auksei iš Ventos miestelio, Aušrai iš mano tėviškės, šiauliečiui Arūnui ir daugybei kitų. Visi mes jaučiamės esantys artojęliai, atradę savo dalelę ir norintys pasidalinti ja su visais, kurie ieško ir nori išsaugoti kuo daugiau vaikų nuo pragaištingų beprasmiškų pagundų. Visada norisi būti optimistu ir tikėti, kad kanklės sulauks daugiau pasišventusių mokytojų ar šiaip entuziastų dėmesio.

Džiaugiuosi, kad ir man buvo lemta plaukioti skambančiu luoteliu ...